

(oud, maar nuttig)

Nader beschouwd

Vmbo: waarom en hoe?

Vernieuwingen in vso, vbo en mavo

Leerlingen leren leren met hoofd, hart en hand

Alle leerlingen een diploma. Dat ideaal heeft de overheid voor ogen. En niemand zal daar bezwaar tegen hebben. Maar om dit ideaal te bereiken, moeten het vso, het (i)vbo en het mavo ingrijpend veranderen. Leerlingen zullen bijvoorbeeld veel intensiever dan voorheen begeleid moeten worden. En dat vraagt dus nogal wat. Maar het levert docenten ook heel wat op: hun leerlingen krijgen meer plezier in het onderwijs en hebben meer succes in het vervolgonderwijs.

VMBO

Dat de huidige situatie binnen het vso, (i)vbo en het mavo verre van ideaal is, behoeft nauwelijks toelichting. Er is sprake van een hardnekkig systeem: leerlingen die om welke reden dan ook stranden op het mavo, worden doorverwezen naar het vbo, en leerlingen die het niet goed doen in het vbo, belanden in het vso. Zo groeit het vso ongebreideld met een aanwas van leerlingen die de meest uiteenlopende problemen hebben. Iemand die best mavo aankan, maar problemen thuis heeft en dus niks uitvoert op school, komt al snel in het vbo of vso terecht.

Dit systeem heeft niets met goed onderwijs te maken, wordt er wel eens plat gezegd, het heeft eerder het karakter van een aardappelsorteeremachine, waarbinnen het vso fungeert als vergaarbak van alle niet perfect gevormde aardappeltjes. Maar leerlingen zijn geen Eigenheimers. En daarom heeft de overheid op de eerste plaats korte metten gemaakt met dit systeem van doorverwijzen: vanaf 1 augustus 1998 vormen het vso, het (i)vbo en het mavo samen het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs - al mogen scholen zelf kiezen of ze zich een school voor vmbo gaan noemen, of dat ze het bij de oude benamingen houden.

Samenwerkingsverbanden

Scholen voor gewoon en speciaal onderwijs zullen in de toekomst structureel gaan samenwerken om het onderwijs aan zorgleerlingen te verbeteren binnen zogeheten samenwerkingsverbanden.

Samenwerkingsverbanden tussen vo en vso bestaan al sinds 1990. Ze werden gestimuleerd met extra geld van het ministerie, maar waren vrijwillig. Deze samenwerkingsverbanden blijken een succes te zijn. Veel meer leerlingen die eigenlijk speciaal onderwijs nodig hebben, kunnen in het gewone onderwijs blijven door extra begeleiding of hulp vanuit het speciaal onderwijs.

Vanwege dit succes heeft het parlement besloten dat vanaf januari 1999 alle scholen voor (i)vbo, mavo, vso-lom en vso-mlk deel moeten uitmaken van een regionaal samenwerkingsverband. De scholen binnen zo'n verband zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor alle leerlingen. Ze stellen samen een zorgplan op waarin maatregelen staan om zoveel mogelijk leerlingen aan een diploma te helpen.

Leerwegondersteunend onderwijs

Binnen het samenwerkingsverband gaan zoveel mogelijk leerlingen naar het reguliere onderwijs.

Maar leerlingen die extra hulp of begeleiding nodig hebben, krijgen, zoals dat wordt genoemd: leeuwondersteunend onderwijs. Met deze nieuwe vorm van onderwijs bieden docenten hun leerlingen de extra hulp die zij nodig hebben naast hun reguliere programma om het examen met succes af te leggen.

Leeuwondersteunend onderwijs kan allerlei vormen aannemen. Van 'bijles' in bepaalde vakken waarin leerlingen leerachterstand hebben, tot psycho-therapeutische begeleiding van leerlingen die erg in de knoei zitten met zichzelf of hun thuissituatie. Het kan bovendien individueel zijn of collectief.

Sommige scholen experimenteren er al mee.

Zo zijn er scholen waar docenten in meer vakken lesgeven, zodat leerlingen les krijgen van minder docenten. Dit doen ze omdat vertrouwen tussen docent en leerlingen heel belangrijk is. Het overdragen van kennis en vaardigheden kan pas beginnen als leerkrachten een band hebben met hun leerlingen.

Op andere scholen krijgt het leerwegondersteunend onderwijs een heel ander karakter. Daar werken docenten uit het gewone en speciale onderwijs al nauw met elkaar samen. Docenten worden getraind in het signaleren en herkennen van problemen bij hun leerlingen, en worden daarbij begeleid door docenten uit het speciaal onderwijs. Die dragen niet alleen hun zorgdeskundigheid over, ze adviseren ook over extra oefeningen als leerlingen bij bepaalde vakken onder hun mogelijkheden presteren. Er zijn ook scholen die - in het kader van leewegondersteunend onderwijs - een deel van de vrije ruimte inruimen voor bijvoorbeeld extra lessen Nederlands. Of ze passen het lesrooster zo aan dat er tijd is voor steunlessen voor zwakke leerlingen en pluslessen voor goede leerlingen.

De zogeheten regionale verwijzingscommissie - wie er allemaal in deze commissie zitten zal per 1 januari 1999 duidelijk zijn - bepaalt welke leerlingen leerwegondersteunend onderwijs en praktijkonderwijs nodig hebben. De meeste leerlingen uit het speciale basisonderwijs zullen er zonder meer voor in aanmerking komen. Bij de overige leerlingen zal dit door toetsing en een onderwijskundig rapport duidelijk worden. Daarbij krijgen docenten in het basisonderwijs een signalerende rol toebedeeld. Zij maken de leerlingen immers dagelijks mee in de klas, en kunnen het beste beoordelen of ze leerwegondersteunend onderwijs nodig hebben. Als een leerling daarna in het voortgezet onderwijs komt, zal in het team worden besproken welke vorm van leerwegondersteunend onderwijs deze leerling nodig heeft, en stelt een programma op.

Het moge duidelijk zijn dat het leerwegondersteunend onderwijs veel van docenten gaat vragen. Docenten uit het gewone onderwijs krijgen er een taak bij. Er kunnen leerlingen uit het speciaal onderwijs bij hun in de klas komen, en zij zullen ervoor moeten zorgen dat deze leerlingen de school met een diploma verlaten. Dat doet een beroep op hun zorgdeskundigheid. De permanente commissie leerlingenzorg of de zorgdeskundige op school - bijvoorbeeld een leraar uit het huidige vso - zal met name bepalen welke vorm van leerwegondersteunend onderwijs gewenst is. Op dat moment wordt ook bepaald door wie het leerwegondersteunend onderwijs wordt verzorgd.

Gelukkig verwacht de politiek niet van docenten dat ze daar meteen toe in staat zijn. Docenten kunnen desgewenst bijgeschoold worden op dit punt. En daarnaast wordt er veel verwacht van de samenwerking tussen docenten uit het gewone en het speciale onderwijs. Waarbij docenten uit het speciale onderwijs een adviserende rol op zich gaan nemen als het om het bevorderen van de zorgdeskundigheid van de gewone docenten gaat.

Docenten uit het speciale onderwijs krijgen op hun beurt met een cultuuromslag te maken. Er is weliswaar afgesproken dat ze werk gaan doen conform hun expertise en specialisatie, maar de kans is erg groot dat ze vaker dan voorheen ambulante begeleiding zullen gaan geven op reguliere scholen of daar gaan werken met leerlingen die extra zorg nodig hebben.

Aansluiting secundair beroepsonderwijs

De slechte aansluiting tussen het voortgezet onderwijs en het secundair beroepsonderwijs is een tweede belangrijke reden om het onderwijs binnen vso, vbo en mavo ingrijpend te veranderen. Leerlingen die het secundair beroepsonderwijs met succes afronden, zijn zeer gewild op de arbeidsmarkt. Helaas blijken veel vbo- en mavo-leerlingen in het secundair onderwijs te struikelen. Zij halen geen diploma, of pas na grote vertraging.

Om de aansluiting te verbeteren, worden er sectoren en leerwegen ingevoerd in vbo en mavo, veranderen de examenprogramma's en worden de kennis en vaardigheden bij leerlingen ontwikkeld volgens het principe van het studiehuis.

Sectoren

Een belangrijke verandering om de voorbereiding op het vervolgonderwijs te verbeteren is het loslaten van de vrije pakketkeuze. Leerlingen kiezen om te beginnen voor een van de vier sectoren:

techniek
zorg en welzijn
economie
landbouw.

De keuze voor een sector bepaalt mede in welke vakken leerlingen examen doen. Het examenpakket zal namelijk bestaan uit twee voor alle leerlingen verplichte vakken, twee sectorbepaalde vakken, en twee vrij te kiezen vakken. De huidige vbo-afdelingen krijgen allemaal een plaats binnen de vier nieuwe sectoren.

Intrasectorale programma's

Nieuw is verder dat er zeven intrasectorale beroepsgerichte programma's worden ontwikkeld. Dit zijn programma's waarbinnen verschillende afdelingen van het huidige vbo samengaan. Scholen kunnen er echter zelf voor kiezen of ze deze programma's aanbieden of het bij de bestaande afdelingsprogramma's houden.

De intrasectorale programma's zijn ontwikkeld zodat leerlingen hun keuze voor een definitieve afdeling of beroepsrichting kunnen uitstellen. Die keuze hoeven ze dan pas te maken bij de overstap naar het secundair onderwijs. Scholen kunnen ook intrasectorele programma's starten om te voorkomen dat bepaalde afdelingen met weinig leerlingen moeten worden opgeheven.

De invoering van de intrasectorale programma's heeft ingrijpende gevolgen voor de betrokken vakdocenten. Het betekent namelijk dat zij leerlingen gaan opleiden binnen een brede beroepsgerichte opleiding. Er komen omscholingsprogramma's om een lesbevoegdheid te halen voor intrasectorale programma's.

De zeven intrasectorale programma's zijn:

bouw breed
metalektro
instalektro
zorg en welzijn breed
handel en administratie
consumptief breed
landbouw breed

De inzet van het departement is om leerkrachten die al bevoegd zijn voor het geven van een beroepsgericht programma, een brede bevoegdheid te geven voor het intrasectorale programma waarvan dat beroepsgerichte programma onderdeel uitmaakt. Omdat het geven van een intrasectoraal programma de nodige kennis vereist van onderdelen van een ander beroepsgericht vak, wordt deze brede bevoegdheid slechts afgegeven als de desbetreffende docent met goed gevolg een nascholingscursus heeft afgelegd. Docenten zijn echter niet bevoegd voor het afzonderlijk geven van onderwijs in het beroepsgerichte vak waarin zij op een aantal onderdelen worden bijgeschoold. Voor dit traject wordt nog een afzonderlijke nascholingstraject ontwikkeld.

Leerwegen

Een leerweg is een route vanaf de basisvorming naar het secundair beroepsonderwijs en is gericht op een succesvolle doorstroming. De huidige niveaudifferentiatie, a tot en met d, komt bij de invoering van het nieuwe stelsel van leerwegen te vervallen. Daarvoor in de plaats kiest een leerling na het (gedeeltelijk) afsluiten van de basisvorming - dus aan het begin van het derde of vierde leerjaar - voor een leerweg met een daarbij behorend programma.

Er komen vier leerwegen:

theoretische leerweg
gemengde leerweg
kaderberoepsgerichte leerweg
basisberoepsgerichte leerweg.

Theoretische leerweg

Deze leerweg mag worden aangeboden door mavo-scholen. Leerlingen die deze leerweg kiezen, doen examen in zes algemene vakken. In het derde leerjaar volgens zij twaalf vakken: Nederlands, Engels, de beschermde vakken lichamelijke opvoeding, maatschappijleer en een kunstvak, en zeven vakken die kunnen worden gekozen uit de sectorvakken en de vakken van het vrije deel. Leerlingen die de leerweg hebben afgerond, kunnen naar vak-, middenkader en specialistenopleidingen in het secundair beroepsonderwijs op niveau 3 of 4 binnen de regionale opleidingen centra (roc's). Leerlingen kunnen ook doorstromen naar het havo.

Gemengde leerweg

Deze leerweg mag worden aangeboden door scholengemeenschappen met vbo en mavo en bereidt, net als de theoretische leerweg, voor op vak-, middenkader- en specialistenopleidingen in het secundair beroepsonderwijs, niveau 3 of 4 binnen de roc's. Leerlingen in deze leerweg kiezen voor een bredere oriëntatie op de beroepspraktijk. Ze doen examen in vijf algemene vakken en een beroepsgericht vak of programma van 320 uur. Zo'n beroepsgericht programma bestaat uit beroepsgerichte vakken van afdelingen, zoals vaktheorie binnen de afdeling elektrotechniek of gezondheidskunde binnen de afdeling verzorging. Maar leerlingen kunnen ook kiezen voor een intrasectoraal programma. Dit lijkt geschikt voor leerlingen van wie het examenpakket verder bestaat uit algemene vakken. In het derde leerjaar volgens zij twaalf vakken: Nederlands, Engels, de beschermde vakken lichamelijke opvoeding, maatschappijleer en een kunstvak, en zes vakken die kunnen worden gekozen uit de sectorvakken en de vakken van het vrije deel.

Kaderberoepsgerichte leerweg

Deze leerweg mag worden aangeboden door vbo-scholen en bereidt voor op vak-, middenkader- en specialistenopleidingen in het aansluitend secundair beroepsonderwijs op niveau 3 of 4. Leerlingen doen examen in vier algemene vakken en een beroepsgericht vak of programma met een omvang van 960 uur.

Basisberoepsgerichte leerweg

Deze leerweg mag worden aangeboden door vbo-scholen en bereidt voor op basis-beroepsopleidingen in het secundair beroepsonderwijs, zoals het voormalige leerlingwezen, en het kort-mbo. Beroepsopleidingen dus, op niveau 2 binnen de roc's. Leerlingen doen examen in vier algemene vakken en een beroepsgericht vak van 960 uur. De examenprogramma's voor deze leerweg zijn minder uitgebreid dan die van de andere leerwegen en dus ook minder zwaar.

Voor docenten verandert er veel door de invoering van de leerwegen. Het is goed denkbaar dat docenten leerlingen uit verschillende leerwegen bij elkaar in de klas krijgen. Daarop zullen ze hun lessen moeten aanpassen. Ze zullen zo'n werkvorm moeten kiezen dat ze in hun klas tegemoet komen aan de (programma)verschillen tussen leerlingen.

Vakkenpakketten

De samenstelling van de vakkenpakketten is voor een deel vastgelegd en is afhankelijk van de gekozen leerweg en sector. Dit is gedaan met het oog op een betere voorbereiding op het vervolgonderwijs. Leerlingen hebben meer zekerheid dat ze met hun vakkenpakket goede kansen hebben een beroepsopleiding in het secundair beroepsonderwijs met succes te doorlopen. De keuzeprocedure verloopt als volgt.

In overleg met de school kiezen de leerlingen eerst een leerweg, overeenkomstig hun mogelijkheden en wensen. Vervolgens komt de keuze van een van de sectoren aan de orde.

Iedere leerling krijgt zes examenvakken volgens het onderstaand overzicht:

gemeenschappelijk deel: (voor iedereen verplicht):

Nederlands

Engels

sectorgebonden deel: twee vakken, afhankelijk van de gekozen sector:

techniek: wiskunde en nask 1 (een combinatie van natuur- en scheikunde)

zorg en welzijn: biologie en een van de vakken wiskunde, maatschappijleer, geschiedenis en staatsinrichting of aardrijkskunde

economie: economie en een van de vakken Frans, Duits of wiskunde

landbouw: wiskunde en een van de vakken nask 1 of biologie

vrije deel: twee vakken, afhankelijk van de gekozen leerweg:

theoretische leerweg: twee algemene vakken

gemengde leerweg: een algemeen vak en een afdelingsprogramma van 320 uur

kaderberoepsgerichte leerweg: een afdelingsprogramma van 960 uur

basisberoepsgerichte leerweg: een afdelingsprogramma van 960 uur.

Twee voorbeelden om dit te verduidelijken:

Een leerling in de theoretische leerweg, sector techniek, doet verplicht examen in Nederlands en Engels, in de sectorvakken wiskunde en natuur- en scheikunde 1, en kan daarnaast vrij kiezen uit een aantal andere algemene vakken.

Een leerling in de kaderberoepsgerichte leerweg, sector zorg en welzijn, doet verplicht examen in Nederlands en Engels, in het sectorvak biologie, kiest tussen wiskunde of maatschappijleer 2, geschiedenis en staatsinrichting, of aardrijkskunde, en kan vrij kiezen uit de afdelingsvakken verzorging of uiterlijke verzorging, of het intrasectorale programma zorg en welzijn.

Examenprogramma's

Het belangrijkste verschil met de oude examenprogramma's is dat er een sterk accent komt te liggen op algemene vaardigheden en vakoverstijgende thema's en onderwerpen. Onderzoeken hebben namelijk uitgewezen dat vbo- en mavo-leerlingen in het secundair beroepsonderwijs met name in problemen komen omdat zij deze vaardigheden en onderwerpen onvoldoende beheersen. Ze zijn opgenomen in een zogeheten preambule bij elk examenprogramma, en zullen ook getoetst worden.

Vakoverstijgende thema's en onderwerpen

De vakoverstijgende thema's en onderwerpen zijn:

het kennen van en omgaan met eigen en andermans normen en waarden;

het onderkennen en omgaan met verschillen tussen de seksen;

de relatie tussen mensen, de natuur en het concept van duurzame ontwikkeling;

het functioneren als democratisch burger in een multiculturele samenleving, ook in internationaal verband;

het op een voor de leerlingen zelf en andere veilige manier functioneren in de beroepspraktijk en in de eigen omgeving;

de maatschappelijke betekenis van technologische ontwikkelingen, waaronder met name moderne informatie- en communicatietechnologie;

de maatschappelijke betekenis van betaalde en onbetaalde arbeid;

de verworvenheden en mogelijkheden van kunst en cultuur, waaronder ook de media.

Algemene vaardigheden

De algemene vaardigheden komen in de examenprogramma's van bijna alle vakken terug, en zijn geclusterd in vijf groepen. In onderstaand overzicht geven we in elke groep twee voorbeelden:

Leren uitvoeren

Nederlandse en Engelse teksten lezen en beluisteren

informatie in verschillende gegevensbestanden opzoeken, selecteren, verzamelen en ordenen

Leren leren

informatie beoordelen (op betrouwbaarheid, representativiteit en bruikbaarheid), verwerken en benutten

- op een doordachte wijze keuzeproblemen oplossen

1. Leren communiceren

- overleggen en samenwerken in teamverband
- zichzelf en eigen werk presenteren

2. Leren reflecteren op het eigen leer- en werkproces

- een leer- en/of werkplanning maken
- het leer- en/of werkproces bewaken

3. Leren reflecteren op de toekomst

- het inventariseren van de eigen mogelijkheden en interesses
- het onderzoeken van de mogelijkheden voor verdere studie.

Het invoeren van de vaardigheden heeft ingrijpende gevolgen voor docenten. Zij zullen veel meer dan voorheen samenwerken met andere docenten, en afspreken wie welke vaardigheden gaat onderwijzen. Hun deskundigheid op dit terrein zal via nascholing vergroot worden.

Kerndeel en verrijksdeel

Het huidige onderscheid in diploma's op a-, b-, c- en d-niveau verdwijnt. Alle examens voor de algemene en de beroepsgerichte vakken zullen landelijk worden vastgesteld.

De examenprogramma's van de vakken zijn opgebouwd uit een kerndeel (met kennis en basisvaardigheden die elke leerling moet beheersen) en een verrijksdeel. Het verrijksdeel geeft leerlingen de mogelijkheid om te laten zien dat zij op een hoger abstractieniveau en in meer complexe leercontexten de kennis en vaardigheden beheersen. Afhankelijk van de leerweg doen leerlingen wel of niet examen op het zwaarste niveau, dat wil zeggen in- of exclusief het verrijksdeel:

- leerlingen in de theoretische leerweg doen examen in zes algemene vakken op het zwaarste niveau, dat wil zeggen kern- en verrijksdeel;
- leerlingen in de gemengde leerweg doen examen in vijf algemene vakken op het zwaarste niveau, dat wil zeggen kern- en verrijksdeel, en een afdelingsvak of intrasectoraal programma waarvoor het verrijksdeel niet verplicht is;
- leerlingen in kaderberoepsgerichte leerweg doen examen in vier algemene vakken waarvan het verrijksdeel niet verplicht is, en een afdelings- of intrasectoraal programma met een omvang van 960 uur, waarvan het verrijksdeel verplicht is;
- leerlingen in de basisberoepsgerichte leerweg doen examen in vier algemene vakken en een afdelingsvak of intrasectoraal programma. Het verrijksdeel van alle vakken is niet verplicht.

Voor docenten zal het in het begin niet meevallen die oude indeling te vertalen naar de nieuwe. In de praktijk is het immers de gewoonte te denken in a-, b-, c- of d-leerlingen. De verschillen tussen de leerwegen en de oude niveau-indeling zijn echter zeer groot. Bij de nieuwe indeling in leerwegen gaat het in de eerste plaats om verschillende programma's die gericht zijn op doorstroming naar het vervolgonderwijs. Verschillen ontstaan als leerlingen al dan niet voor vakken het verrijksdeel kiezen. Dat verschil is programmatisch en heeft een niveaucomponent. En daarmee is het verschil met het 'oude' examen beduidend.

Een wezenlijk verschil met het oude systeem is dat het a-niveau verdwijnt. De vraag is of dat erg is. In onderwijskringen is het een publiek geheim dat werkgevers niet staan te springen om a-leerlingen in dienst te nemen. Vooral omdat het examen op a-niveau (evenals dat op b) niet landelijk wordt afgenomen, is de waarde van het diploma onduidelijk geworden. Dat verandert met de invoering van de leerwegen. Maar dat betekent ook, dat het vmbo als geheel zwaarder is geworden. Zelfs de minst zware leerweg, de basisberoepsgerichte leerweg, is zwaarder dan het huidige a-niveau.

Praktijkonderwijs

Voor leerlingen die niet meekunnen in de leerwegen en het leerwegondersteunend onderwijs - is er praktijkonderwijs. Het zijn leerlingen van wie de capaciteiten het onwaarschijnlijk maken dat een vervolgopleiding met succes kan worden afgerond, maar voor wie een reguliere baan op de arbeidsmarkt tot de mogelijkheden behoort. Het praktijkonderwijs dient ertoe deze jongeren een redelijke kans op een zinvolle plaats in de samenleving te bieden. Bijvoorbeeld als assistent in een garagebedrijf, ziekenhuis of Het praktijkonderwijs staat los van de sectoren. Het programma bestaat uit een selectie van de vakken van de basisvorming en enkele afdelingsvakken. Vaak wordt het programma bepaald door banen in de regio. De nadruk in het programma zal liggen op sociale vaardigheden. Daarnaast bestaat het programma uit een grote component praktijkonderwijs. Het programma wordt niet met een landelijk examen afgesloten.

Leerlingen die voor praktijkonderwijs in aanmerking komen, zijn met name de huidige vso-mlk-leerlingen en de zwakkere ivbo-leerlingen. Het praktijkonderwijs zal ook met name door deze scholen worden aangeboden.

Diploma's en getuigschrift

Leerlingen die slagen voor een van de leerwegen krijgen een diploma voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs en zijn toelaatbaar tot opleidingen op niveau 2, 3 en 4 van het secundair beroepsonderwijs. Op het diploma wordt aangetekend welke leerweg een leerling heeft gevolgd. Leerlingen die niet slagen voor het examen krijgen een getuigschrift voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs. Bij het getuigschrift hoort een examendossier waarin is bijgehouden welke examenonderdelen de leerling met goed gevolg heeft afgerond. Een vervolgopleiding krijgt zo inzicht in de kennis en vaardigheden van de leerling. Leerlingen met een getuigschrift kunnen doorstromen naar beroepsopleidingen op niveau 1, de zogeheten assistentopleidingen. Waar deze assistentopleidingen ontbreken, mogen leerlingen met een getuigschrift doorstromen naar opleidingen op niveau 2. Daar kunnen dan mogelijke achterstanden worden ingelopen via de voorbereidende en ondersteunende activiteiten (voa) binnen het ROC.

Ten slotte

Docenten in het voortgezet onderwijs krijgen te maken met een verandering die vooral te maken heeft met hun didactiek en pedagogiek. Docenten wordt gevraagd zich niet uitsluitend als een docent te gedragen, maar in veel gevallen als een coach of een begeleider van leerlingen die zelf actief aan het werk zijn. Dat vergt nogal wat van docenten, die hoofdzakelijk zijn opgeleid om vakinhoudelijk te doceren. Ineens moeten ze les gaan geven in allerlei soorten vaardigheden, waaronder zelfs sociaal-emotionele vaardigheden, zoals leerlingen leren plannen en conflict hanteren.

Maar het levert hun ook wat op. De verwachting op grond van eerste ervaringen is dat leerlingen veel gemotiveerder raken om naar school te gaan als ze worden aangesproken op hun eigen interesses en capaciteiten en dingen leren die onmiddellijk herkennen in het leven. De verwachting is ook dat de relatie tussen docent en leerling meer ontspannen wordt dan ze nu is, dat er minder een 'gevecht' tussen beiden zal zijn dan bij een manier van lesgeven waarin de leerling, zoals het wel eens oneerbiedig wordt uitgedrukt, eerst wordt volgepompt en vervolgens wordt leeggetapt. De verwachting is ook dat een nieuwe manier van doceren, eentje waarbij de nadruk op eigen vaardigheden van leerlingen ligt, de leergierigheid zal vergroten.

Leerlingen zullen breder worden gevormd, niet alleen verstandelijk maar ook emotioneel. Daar hebben ze nu en straks veel aan in hun persoonlijke en hun zakelijke leven. De verwachting is dat ze daar later echt wat aan hebben. Als ze zich vaardigheden eigen maken zoals het hanteren van conflicten en het plannen van werk, dan krijgen ze meer grip op hun leven en dat biedt hun weer de mogelijkheid om keuzes te maken.

Weten - kennen - kunnen - ofwel leren met hoofd - hart - hand. Dat is het motto van het nieuwe onderwijs. Harde garanties op succes zijn er niet, zoals vrijwel altijd in het onderwijs. Maar er zijn wel voorbeelden van scholen die al op deze manier werken, en daar verandert de verhouding tussen docent en leerling langzaam. En de verwachting is uiteindelijk ook dat deze didactische operatie statusverhogend zal werken voor het beroep van de docent. En dat is uiterst gewenst en hard nodig.